

Powrót do przyszłości

Kiedy w 1918 roku powstała Republika Czeska, wszyscy obywatele dostali gwarancję równych praw, szeroko dostępnej opieki zdrowotnej i podstawowej opieki społecznej. Jednak obecny ultraprawicowy, konserwatywny rząd wspierany przez Zielonych i Chrześcijańskich Demokratów zredukował dostęp do publicznej służby zdrowia i opieki społecznej. W rezultacie obecnej polityki redukcji kosztów Czechom nie uda się spełnić zobowiązań Oficjalnej Pomocy Rozwojowej. Organizacje pozarządowe starają się nakłonić obywateli i polityków do brania większej odpowiedzialności za globalne problemy.

Czech Social Watch Forum
Ecumenical Academy Prague
Redakcja - Tomáš Tožička

W XX wieku Czechosłowacja przeszła fundamentalne zmiany gospodarcze i polityczne. Począwszy od bycia rozwiniętą, choć feudalną częścią Imperium austro-węgierskiego, doświadczyła 20 lat demokratycznych rządów, aby następnie zostać włączoną i zrujnowaną przez nazistowskie Niemcy. Po II Wojnie Światowej nastąpił okres tak zwanego socrealizmu. Dopiero rewolucja w 1989 roku przywróciła w pierwej demokrację, a następnie kapitalizm.

Podczas ery bolszewickiej, socjalistyczna Republika Czechosłowacji była jednym z najbardziej rozwiniętych gospodarczo i kulturowo krajów Europy wschodniej. Dzięki temu transformacja przebiegła w miarę spokojnie, pomimo podziału Czechosłowacji w 1993 roku. Niestety, transformacja nie była w pełni sukcesem. Neoliberalna prywatyzacja, wprowadzana z niewielką ilością lub zupełnym brakiem legislacyjnych wytycznych, spowodowała straty dla kraju szacowane na 40 miliardów Euro (63,2 miliardy USD). Beneficjentami tych strat były podejrzanym grupom interesu, byli komunistyczni działacze oraz zagraniczni „inwestorzy”. Znaczna część strat bankrutujących banków i funduszy została pokryta z pieniędzy podatników. Były prezydent Vaclav Havel, silnie łączył tamten proces prywatyzacyjny z korupcją, nazywając ekonomiczne i polityczne kręgi „mafijnym kapitalizmem”. Dalej szerząca się korupcja i bandytyzm ekonomiczny stopniowo topią wiarę w odbudowaną demokrację.

Jednak środowisko ustawodawcze powoli się ustakowuje dzięki przystąpieniu Czech do Unii Europejskiej w 2004 roku. Członkostwo w Unii przyniósłoby wymierne korzyści gospodarcze, a także dostęp do nowych rynków zbytu. Spadek średniego standardu życia w latach 90-tych zatrzymał się około roku 2000. Jednakże, pomimo dobrych wyników makroekonomicznych w zeszłym roku, publiczne świadczenia stopniowo się kurczą w konsekwencji cięć budżetowych oraz przekształcającej się koncepcji roli państwa w życiu publicznym. Obecny rząd wprowadza daleko idącą prywatyzację usług publicznych, włączając w to służbę zdrowia. Pomimo że Czechy znajdują się nadal pośród krajów z najniższym wskaźnikiem nierówności Gini (27.03.2007), przepaść pomiędzy bogatymi i biednymi stale się zwiększa.

Prawa Kobiet – może dla bezdziejnych

Obecnie według Czeskiego Biura Statystycznego (CBS) płace kobiet są niższe o 25% od płac mężczyzn. Również więcej kobiet jest obecnych na rynku wtórnym, gdzie praca charakteryzuje się niższym prestiżem, gorszymi warunkami pracy i większą niepewnością. Kobiety z dziećmi poniżej 6. roku życia oraz żywicielki rodziny są szczególnie zagrożone długotrwałym bezrobociem i biedą. W niedawnym badaniu okazało się, że 13,2% Czechek przyznaje się do bycia seksualnie molestowanymi w pracy.¹

W 2007 roku kobiety reprezentowane były w rządzie w 11%, w Izbie Zastępców w 15,5%, w Senacie w 13,6%, we władzach lokalnych w 15%, a w samorządach w 25%.² Nie ma propozycji zmiany systemu w celu stworzenia ilościowych reprezentacji kobiet.

Pomimo takich wyników badań, obecny premier, Mirek Topolánek, na inauguracji Europejskiego Roku Równych Szans w kwietniu 2007 powiedział: „Jeżeli chodzi o kobiety - które moim zdaniem nie są grupą dyskryminowaną, mimo że zwykle tak się o nich mówi - nie możemy mówić o równych szansach (...). Kobieta ma prawo wyboru by nie mieć dzieci, i jestem przekonany, że po dokonaniu wyboru między jednym a drugim ma równe szanse na rynku pracy.”

Pośród kobiet z etnicznych i narodowych mniejszości wymieszanie społecznych i kulturowych tożsamości, takich jak płeć, pochodzenie etniczne, narodowość, obywatelstwo i macierzyństwo, prowadzi do dyskryminacji w kwestiach zawodowych, publicznych, a także w sferze prywatnej.

W 2007 roku rząd przegłosował poprawkę do prawa o obcokrajowcach-rezydentach oraz poprawkę do prawa o azylu. Obie te poprawki będą miały negatywny wpływ, w szczególności na małżeństwa mieszane. Według starego prawa partner obywatela Czech automatycznie po ślubie dostawał/a kartę stałego pobytu. Nowe prawo pozwala na to dopiero po dwóch latach pobytu. Podczas tego okresu obcokrajowcy muszą złożyć podanie o pozwolenie na pracę, jeżeli natomiast nie pracują są zmuszeni do wykupienia prywatnego ubezpieczenia medycznego, a także jako para nie będą mogli korzystać z dodatków socjalnych.

¹ Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, <www.mpsv.cz/files/clanky/1699/obtezoovani.pdf>, s. 82

² CBS, <www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/6B004ACCCA/\$File/Kandidujici%20a%20zvoleni%20podle%20typu%20voleb.xls>.

Romowie – psie szanse na równe prawa

Mniejszość Romów stanowi około 3% populacji. Po holokauście Romów w czasie drugiej wojny światowej nie nastąpiła wielka zmiana na lepsze. Państwo wprowadziło przymusową politykę asymilacji. Mimo iż dopiero w 1989 roku Romowie zostali oficjalnie uznani za mniejszość etniczną, rosnąca nierówność społeczna zapędziła ich w pułapkę wykluczenia, co zaowocowało powstawaniem gett. Romowie doświadczają dyskryminacji zarówno na rynku pracy, jak i w dziedzinie edukacji. Często zdarza się również, że odmawia się im obsługi w restauracjach. Wzrosły również akty agresji na tle rasizmu, czasami prowadzące do śmierci ofiar. W 1997 roku migracje Romów do innych krajów wymusiły na rządzie podjęcie działań w celu uporania się z problemem.

Obecnie, po 10 latach wysiłków aby poprawić sytuację, media znów podgrzewają atmosferę rasistowskimi komentarzami. W 2007 roku pewien mężczyzna, wygłaszający rażąco rasistowskie poglądy jednocześnie będąc burmistrzem Vestin, przeniósł społeczność Romów poza swoje miasto do opuszczonych, zrujnowanych domów. Następnie człowiek ten, stał się ministrem. Mimo iż odsunięto go od władzy z powodu skandalu korupcyjnego, poziom, do jakiego sprowadził on dyskusję etniczną jest żenujący i, co gorsza, nadal obowiązuje. Dyskryminacja prowadząca do przesiedleń pogłębia wykluczenie społeczne. Ponad 300 slumsów lub osiedli slumopodobnych jest zamieszkałych przez około 80 000 Romów.

Reforma podatkowa – zabieraj biednym, dawaj bogatym

W 2007 roku rząd przeprowadził reformę podatkową mającą na celu zredukowanie wydatków społecznych. Mimo że podatek dochodowy został zredukowany dla podatników z niższymi zarobkami, to tylko częściowo kompensuje to wzrost VAT-u na podstawowe produkty, które pochłaniają większość wydatków tej grupy. Obywatele z wyższych grup podatkowych doświadczyli zdecydowanie większej redukcji podatków. Wzrost w podatkach społecznych i na ochronę zdrowia przewyższa czterokrotnie średni wzrost przychodu

Redukcje podatkowe miały wpływ również na sferę biznesu. Do 2010 roku podatek od przychodów zostanie zredukowany do 19%, oznacza to, że od 1993 do 2010 roku podatek dla biznesu zostanie zredukowany o 26%. Redukcja podatku dla bogatych

częściowo zostanie pokryta przez wzrost VAT-u z 5% do 9%. Podniesie to ceny podstawowych produktów spożywczych, leków, książek, a także energii. Ciężar inflacji spadnie na barki sektora z niższymi przychodami.

By pokryć straty w przychodzie do budżetu spowodowane obniżką podatków płaconych przez biznes i bogatych, rząd używa wydatków społecznych jako swoich rezerw finansowych. Zredukowana została liczba tygodni, w czasie których bezrobotni mogą otrzymywać świadczenia. Wprowadzono również tak zwaną „dokładną kontrolę” sektora bezrobotnych, co w praktyce oznacza, iż Urząd Pracy posiada moc wykluczenia bezrobotnego z rejestru bezrobotnych. Poza cięciem wydatków sztucznie zmniejszy to też liczbę bezrobotnych.

Kolejnym elementem redukcji wydatków społecznych jest wprowadzenie „zasłki na podstawowe potrzeby”, który zastąpi „zasłkę minimum życiowego”. Obecnie „minimum życiowe” to 30% średniej krajowej, jednak według nowych przepisów zostanie zredukowane do „minimum egzystencjalnego”, stanowiącego 10% średniej krajowej dla osób „nieszukających aktywnie zatrudnienia”. Nie ma jednak jasnej definicji co właściwie „aktywne szukanie zatrudnienia” oznacza. Budzi to wiele wątpliwości czy, poza tworzeniem oszczędności państwowych, ta polityka nie będzie używana jako narzędzie rasistowskich tendencji, szczególnie wobec Romów.

Odcinanie biednych od opieki społecznej

Opieka zdrowotna jest gwarantowana przez następnych pięć do dziesięciu lat. Po tym okresie, po raz pierwszy w historii szpitale publiczne mogą zostać przekształcone w szpitale prywatne. Prawicowe władze lokalne prywatyzują szpitale, sprzedają jednostki opieki medycznej oraz ziemię w centrach miast za ułamek ich wartości szybko powstającym przedsiębiorstwom. Nie można jeszcze ocenić rezultatów, ale skargi na niewystarczającą i nieprofesjonalną opiekę w prywatnej służbie zdrowia szerzą się coraz bardziej. Bardziej wymagający pacjenci szukają opieki w szpitalach publicznych.

Do ostatniej zmiany rządów państwo gwarantowało bezpłatną opiekę zdrowotną osobom w potrzebie. Ubezpieczenie zdrowotne jest obowiązkowym podatkiem pobieranym z wypłat, który kierowany jest do państwa. Mimo to, obecny rząd wprowadził już opłaty za medyczne kontrole, recepty i hospitalizację. Po raz pierwszy w historii kraju Czechy stają przed realną możliwością odcięcia najbiedniejszych od opieki medycznej. Taki stan rzeczy zagraża nie tylko najbiedniejszym, ale również emerytom, rodzinom wielodzietnym lub posiadającym jednego żywiciela. Ponadto, po raz pierwszy od drugiej połowy XIX wieku bezdomni są systematycznie wykluczani z systemu opieki zdrowotnej.

Współpraca rozwojowa – odgórne restrykcje

Jako członek UE i OECD Republika Czeska ma obowiązki w dziedzinie współpracy rozwojowej. Współpraca rozwojowa została zakończona po 1989 roku a wznowiona pod koniec lat 90-tych. Obecnie głównym celem jest sprostanie Milenijnym Celom Rozwojowym, a także umowom o dwustronnej

współpracy rozwojowej. Przedsięwzięcia te składają się obecnie na 50% całkowitej pomocy rozwojowej (Official Development Assistance – ODA). Odsetek dwustronnej pomocy rozwojowej, kierowanej przez Czechy do krajów najmniej rozwiniętych, wynosił 14,9% w 2004, 8% w 2005 i 12,8% w 2006 roku.³

Zgodnie z zobowiązaniami wobec Unii Europejskiej, przyjętymi 24 maja 2005 na Radzie UE, Czechy powinny zwiększyć wartość ODA do 0,17% PKB do roku 2010 i do 0,33% do roku 2015. Pomimo iż czeskie ODA sięgnęło prawie 0,12% PKB w 2006 roku, rządowa polityka cięć budżetowych radykalnie zredukowała tę pomoc do 0,09% PKB.⁴ Jasno widzimy, że kraj nie wypełnił nawet zredukowanych zobowiązań nakładanych przez Unię.

Stosunek rządu do współpracy rozwojowej został przedstawiony przez premiera Topolanka w wypowiedzi po tym, jak Czechy przegrały w wyborach do Rady Bezpieczeństwa ONZ: „Musimy raz jeszcze rozważyć kwestię pomocy rozwojowej i humanitarnej. Jest dla nas niedopuszczalne aby miliony koron kierować do kraju, który będzie współpracował z naszą konkurencją.”

W 2007 roku Czechy były jedynym krajem UE, który nadal nie ratyfikował traktatu o Międzynarodowym Trybunale Karnym.

Spółeczeństwo obywatelskie – nierówny rozwój z powodu politycznych ograniczeń

Spółeczeństwo obywatelskie doświadczyło fundamentalnych przemian od upadku tak zwanego socrealizmu w 1989 roku, kiedy to powstała ogromna grupa ruchów społecznych i organizacji pozarządowych.

Od samego początku finansowanie akcji społecznych stanowiło problem. Początkowo organizacje miały zazwyczaj niewielu członków i działaczy, jednak nawet te większe organizacje nie były w stanie przetrwać z samych opłat członkowskich. Nie było dużej tradycji wolontariatu w społeczeństwie, dlatego musiała powstawać ona od zera. Podczas ery socjalistycznej państwo często stało za tak zwanymi „akcjami wolontariatu”, kierując nimi, co doprowadziło do szeroko zakrojonego sceptycyzmu dla tego typu akcji. Zagraniczni darczyńcy finansowali akcje społeczne. Następnie, ta rola była częściowo dzielona przez państwo. Po przystąpieniu Czech do UE większość zagranicznych donatorów się wycofała, a organizacje pozarządowe stały się finansowo bardziej zależne od grantów państwowych, funduszy UE i wsparcia dużych fundacji.

Wzrost znaczenia finansowania państwowego doprowadził do zmniejszenia ilości rzecznictwa i kampanii przez organizacje obawiające się utraty funduszy (ironiczne, zważywszy na doświadczenie państwa w kierowaniu akcjami przed 1989). Ogólnie rzecz biorąc, organizacje, których polityka spójna była z działaniami państwa rozwijały się systematycznie. W tym finansowym i politycznym kontekście

wiele ruchów społecznych, jak na przykład organizacje ekologiczne, skierowało swoje działania na lobbging polityczny lub doradztwo.

Organizacje pozarządowe powstałe po 1989 roku wprowadziły nowe typy akcji społecznych w celu przeprowadzenia reformy społecznej oraz reformy publicznej służby zdrowia. Organizacje pozarządowe i ruchy społeczne przyczyniły się znacząco do zmiany nastawienia wobec kobiet, mniejszości i grup marginalizowanych. Łącząc siły z innymi ciałami działającymi na rzecz praw człowieka i środowiska, organizacje pozarządowe i ruchy społeczne miały też pozytywny wpływ na kwestie prawne.

Obecnie najważniejszymi kampaniami są „Nie dla bazy rakietowej” i „Czesi przeciw ubóstwu”. Akcja przeciw bazie rakietowej jest skierowana przeciwko umieszczeniu na terytorium Czech radaru amerykańskiego, będącego elementem tarczy antyrakietowej. Ta kampania działa przy ogromnym nacisku politycznym. Prawicowa partia, Zieloni oraz Chryścijańscy Demokraci chcą umieścić radar w Czechach za wszelką cenę, pomimo że 75% społeczeństwa jest temu przeciwna. „Czesi przeciw ubóstwu” to część programu GCAP (Global Call to Action Against Poverty) starającego się wywrzeć nacisk na społeczeństwo czeskie i ich politycznych reprezentantów aby zwiększać świadomość globalnej odpowiedzialności, zwiększyć pomoc rozwojową (ODA) oraz odgrażyć istotną rolę w realizacji Milenijnych Celów Rozwojowych. ■

³ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <www.rozwojovestredisko.cz/files/ar07-cz_09-12.pdf>.

⁴ Svoboda, D. (2007). „Pledge or Empty Promises, MDGs - EU Development Days Debates”, Educon 2007. <europeandcis.undp.org/mdgdebates/show/8A690836-F203-1EE9-BBADAB946BEA0347>.